

Zgb. 4. II / 1963

Dragi moj Martine!

Upravo sam se vratio iz Jozla i nuden bez hmi "Glas Radi." Nema
ti reći koliko sam se dobrovoljno videli samo što mi najviše.

U međuvremenu Jodi je otišao u Zagreb, došlo sam
pisma od J. Ahrstena da listu dostavi još 5 slika sa
Amerikom. No je nisan imao više nego dvije foto da
za Ameriku idu sada 4. Fotograf, Komarjov, Postojinski, Zagorci
i Kariševski. Evo mišis kako ti je.

No fono se računa da ti hor skommo rukovoditi sa
"pisanije" dok se ne razgovara sa slikom. Ti si zbilja izvjet.

Ali oni tebe gledaju sa respektom jer su nekakvom subotku
stanzali, a dalje više i se moram doznati ovaj moj
o galeriji. Ovo ti zbilja vijedi. Hvala misliti koliko je
to bita duzgo prof. Heg. da ljudi iz njegovog kroja ustojin
povrat reparađe koji su se naučili od strane Ger. i pelenije
prijet. mištinosti. Nisan bio sa autogijem, ali sam njezmu
da se pred njegovim oime postoji sa 1 metar visine što
ni najviše istine o njegovim reparađe. On u tebe gleda
koga hoji je mnogo dopunjeti vijeli stvari sretno
titi odnose. No ovako to je delno što njegovija dolore uporo
iz Podravine. Vidio sam fotise sa izložbe i u holu je stajao
traje ime da ti se saži katalog izložbe.

Dragi moj Martine!

Nemoj se briniti hoji ti pisanu reparađe da imo samo postle i njezmu
na moram se razgovarati da ni njezmu njezmu njezmu ne vesel
što ti one stajaju. No mislim da to i tebi čini veselo što veselo.
Sretno dvoje ni je da ni njezmu ni Kariševski. Naha vide i Kariševski
ni da sam još mišle Kariševski i Kariševski.

Samo nemoj ništa reći da sam je mater Gerovlje je je me razgovarati
a kritičari se ne morali u Hleb. Okolu. Moram ići oprešno, jer je oni 4. Feb.
dijeljeni postati aridni.

Upravo očišćen da se razgovarati sa tebi je za čime onda
delativati.

Prepletio sam te me "Telefon". Zboglohu još nisan stajao pitati.

Martine moj fono tebi i nisan trajuma a tebe i "Draški".
Jovit u ti se opet.

Jo,

Pismo Ivana Lackovića Croate Martinu Mihaldincu u Virje, Zagreb 4. ožujka 1963.

Martin Mihaldinec

IVAN LACKOVIĆ CROATA - KAKVOGA SAM POZNAVAO

Druženje s poznatim naivnim slikarom

Obojica smo rođeni na Batinskama, zaseoku Kalinovca. No ja sam s obitelji potkraj rata, u jesen 1944. godine preselio u Kalinovac. Tri godine kasnije moja se sestra udala za ujaka Ivana Lackovića, čija se kuća nalazila u susjedstvu. Vrlo sam često dolazio sestri u posjete, no više sam vremena provodio u kući Lackovićevih nego kod sestre. U kući su, pored Ivana, bila još dva brata, Franjo i Mato. Ivan je bio najstariji i glava kuće, jer je otac nestao u ratnom vihoru. Kuća Lackovićevih bila je izuzetno siromašna. Ivo je nadničario kod bogatih seljaka, Franjo je pomagao materi kod kuće, a Mato je odlazio na ispašu u šumu s njihovim i tuđim kravama. No u kući bi se uvijek našla poneka knjiga, gitara (koju je svirao Franjo) i gramofon na navijanje. Tu su se okupljali skoro svi odrasli momci iz Batinski. Ma koliko bili rabijatni i nasilni, u kući Lackovićevih uvijek bi se primjereno ponašali, nikad nije bilo nikakvih opijanja ili nasilničkog ponašanja.

Iako sam bio mlađi od sve trojice, intenzivno sam se družio s njima i uz njih odrastao. Ivo je već tada počeo risati. Istinabog bili su to crteži svetaca koje bi nalijepio na karton i izrezivao. Prvi značajniji i prepoznatljiviji crtež osvanuo je na daskama drvene barake šumskog rasadnika. Naime, pedesetih godina prošlog stoljeća u šumi Crni Jarci, formiran je šumski rasadnik u kojem su se iz sjemena uzgajale sadnice lipe, hrasta, johe i crnogorice. Rukovoditelj tog rasadnika bio je moj otac u čijim je ustima uvijek visjela lula. E, njegov crtež s lulom osvanuo je na daskama barake. U tom je rasadniku, između ostalih, nadničio i Ivan Lacković. Djeca i žene plijevali su biljke, a snažniji dečki, u koje se ubrajao i Lacković, radili su teže poslove, kao na primjer vukli plug kojim su se biljke okopavale. Taj dio života Lacković spominje u svojim biografijama.

Preko ljetnih praznika i ja sam se pridruživao radnicima u rasadniku i plijevio sadnice, a kad bi otac napustio rasadnik zbog nekih poslova u šumi, ja bih "nadzirao" radnike i bilježio tko je prisutan na poslu. Naravno da moj odnos prema njemu nije bio nekakav "šefovski" već rodbinsko-prijateljski. No jedna stvar ipak stoji. Kroz čitavo vrijeme našeg druženja Ivan je prema meni osjećao određeni respekt. I mnogo, mnogo godina kasnije, kad je već bio poznati slikar, znao bi me upitati za mišljenje o nekim slikarskim problemima, iako je o slikarstvu, zahvaljujući samoobrazovanju, znao daleko više umjetničkih djela nego sam ja mogao sanjati. Mislim da ne pretjerujem, no to respektiranje ostalo je iz vremena kad sam bio školarac, a on seljački momak.

Iako sam bio mlađi od njega, povjeravao mi je i najintimnije stvari i svoje ljubavne tajne. Ljubav prema jednoj djevojci iz mjesta nije bila neuzvrćena, no okolnosti su bile takve da nije nikad realizirana. Naime Ivan je bio iz siromašne obitelji, najstariji brat, koji je prema nekoj logici morao iz kuće. S majkom je trebao ostali najmlađi Mato, što se ipak u konačnici nije dogodilo. Mato je isto tako morao otići iz kuće, a s majkom je ostao njen ljubimac Franjo, koji je bio šarmer, dobro je pjevao i svirao gitaru, pa je i na taj način stekao majčinu nak-

lonost. Djevojka je pak bila iz bogate obitelji, ali sa starijim bratom, pa prema tome nije dolazili u obzir da Ivo dođe u kuću kao zet. To je bio razlog što je ljubav propala, što je Lacković dosta teško prebolio.

Nakon njegove ženidbe i odlaska u Kloštar Podravski, naše su veze oslabile, da bi se ponovo aktivirale njegovim odlaskom u Zagreb i početkom aktivnog bavljenja slikarstvom. Pratio sam od samog početka njegove slikarske pokušaje. Pisao sam o svim njegovim nastupima i uspjesima, iako mu u početku mediji nisu bili skloni. Sjećam se jednog urednika lokalnih novina koji me upitao: "A tko je taj Lacković!?", i naravno članak nije tiskan. Naši najintenzivniji kontakti odvijali su se šezdesetih godina prošlog stoljeća i iz tog razdoblja sačuvao sam petnaestak pisama. Dopisivali smo se sve do vremena kad sam dobio telefon te poslije toga više nemam pismenih tragova naše komunikacije. Svaki moj odlazak u Zagreb iskoristio bi da ga posjetim i naći bi razgovori trajali beskrajno dugo. Kad bi već svi vlakovi za Podravinu otišli, ostao bi spavati kod njega u Ilirskoj, ali je to rijetko kad bilo spavanje: razgovarali bismo da ranog jutra.

Inače, kroz njegov atelier prošle su stotine i stotine ljudi raznih profila; likovnih kritičara, književnika, glumaca, diplomata i političara. Rijetki su otišli bez crteža ili obojene grafike. Obično bi razgovarao s gostima i risao, a ako crtež ne bi bio gotov rekao bi "Molim Vas pričekajte malo" i smotao bi crtež i uručio iznenađenom gostu.

Dolazio sam više njemu u posjete, nego što bi on dolazio u moj dom. Općenito je vrlo rijetko dolazio u Podravinu. Obično bi za dan Svih svetih dolazio na groblje i usput navratio i do mene. Ili bi usput navratio s Gerhardom Ledićem, Božom Biškupićem ili akademskim slikarom Rudijem Paterom. Iako je majčin miljenik bio srednji brat Franjo, Ivo je neobično volio svoju majku. Poslije smrti, na groblju u Kalinovcu, postavio joj je spomenik - rad akademskog kipara Ivana Sabolića. Djevojačko prezime njegove majke bilo je Grgec i vjerojatno je umjetnički gen naslijedio po majci. Majčina teta, časna sestra Lambretina Grgec, bila je akademski slikar. Majčin stric bio je poznati katolički pisac Petar Grgec, a i njegov sin je književnik Radovan Grgec, sadašnji urednik književne revije "Marulić". Još dva naivna slikara, braća Petar Grgec iz Karlovca i Radovan Grgec iz Koprivnice, u bliskom su srodstvu s Ivanom Lackovićem. Nitko po očevoj lozi, dakle po Lackovićevoj, nije pokazivao nikakve sklonosti prema umjetnosti. Tko zna iz kojih razloga, Lacković nikada nije isticao tu rodbinski vezu s Grcima.

Svoje rodne Batinske volio je iznad svega, no pomalo je čudno da ih je preimenovao u "Batinska", pa je taj naziv prihvatila čitava kulturna javnost Zagreba. Zaselak se zove "Batinske" (pluralia tantum) i tako ga zove ovdašnji svijet, no Lacković ga je preimenovao u Batinska. Batinskama ostavio je vrijednu kolekciju svojih radova i radova još dvadesetak poznatih slikara. Bio sam glavni organizator otvorenja galerije, a na proslavi tim povodom prisustvovalo je preko 300 uzvanika, najviše iz Zagreba. Lacković mi je često u razgovoru spominjao kako je voljan Đurđevcu pokloniti veći broj slika, djela slikara iz cijelog svijeta, s time da se za isto uredi prostor u Starom gradu. S tom njegovom željom upoznao sam općinsko rukovodstvo i ta je odluka u konačnici i realizirana. Sa svoje sam strane doprinio predlaganjem Lackovića za najviše općinsko priznanje "3.svibnja" koje mu je i uručeno.

Obzirom da sam imao sklonosti prema slikarstvu, posebno naivnom, održavao sam kontakte sa svim naivnim slikarima, pripadnicima tzv. Hlebinske škole. U vrijeme kada sam bio direktor Narodnog sveučilišta u Đurđevcu, organizirao sam nekoliko izložbi i jednu samostalnu Ivana Lackovića.

Druženje s Lackovićem rezultiralo je i moj angažman u sukobima koji su u to vrijeme trajali između dr. Miće Bašičevića i četvorice vodećih: Ivana Generalića, Ivana Večenaja, Mije Kovačića i Franje Filipovića s jedne strane i svih ostalih, pretežno mladih slikara, s druge strane. Ne osporavajući znanje i stručnost Miće Bašičevića, tadašnjeg direktora Galerije naivne umjetnosti, znao se opustiti i vrijeđati slikare početnike, komentarima "Nisi dovoljno bedast da budeš naivni slikar." To je bila jedna strana sukoba. S druge strane od svakog slikara koji je tražio svoje mjesto u Galeriji zahtijevao je da negira bilo kakve kontakte s Krstom Hegedušićem. Bašičević je bio Hegedušićev službenik kojem je podnosio izvješća. Kad je to izvješće bilo napisano ekavicom i ćirilicom, Hegedušić je Bašičevića, prema kuloarskim pričama, doslovno opalio nogom u tur. Naravno da je sukob postao neminovan. Pomalo čudno, jer je Bašičević iako Srbin, studirao u Beču i Zagrebu. Taj njegov sukob s Hegedušićem evidentan je i kroz kritike hlebinske škole koje je Bašičević objavljivao. U početku vrlo korektno piše o Hegedušićevim kontaktima s Generalićem i ostalim slikarima. Kasnije spominje Hegedušića kako je dolazio u Hlebine i osnovao nogometni klub, da bi na kraju u potpunosti Hegedušića izostavio iz svojih tekstova. Zašto mu se priklonila "velika četvorka"? Možda zbog straha od najezde mladih slikara i konkurencije. Postoji i drugi ozbiljniji razlog zbog čega se ovoj četvorci ne može zamjeriti. Naime, Mića Bašičević je bio predsjednik komisije za kulturne veze s inozemstvom, dakle odlučivao je tko će izlagati u inozemstvu, a to nije bila mala stvar.

Nezadovoljni slikari digli su pravu bunu protiv Bašičevića i osnovali Nezavisno društvo naivnih umjetnika. Tu su pored slikara naivaca hlebinske škole bili i svi drugi naivni slikari. Tajnik tog Društva bio je Ivan Lacković, a sjedište društva bilo je u Zagrebu. Na ovim prostorima, okupljao sam slikare, pripadnike hlebinskog kruga i preko lokalnih medija vodio bitku za njihova prava.

Kao "kec na jedanaest" u toj situaciji došao je Bašičeviću skandal sa slikarom Ilijom Bosiljem. Naime u Parizu je izlagao vrlo poznati jugoslavenski naivac Ilija Bosilj, za kojeg u Jugoslaviji nitko nije čuo ni znao. U biografskim podacima je stajalo da je to siromašni seljak iz okolice Niša. Novinari su otkrili da je riječ o Iliji Bašičeviću iz Šida, bogatom seljaku i ocu Miće Bašičevića. Epilog svega toga bio je da je Bašičević morao odstupiti, a galerija primitivne umjetnosti je ukinuta kao samostalna ustanova i pripojena je gradskoj galeriji.

Bilo je neminovno da se u tom angažmanu oko naivnih slikara susretnem i s akademskim slikarom Krstom Hegedušićem, s kojim sam održavao intenzivne kontakte i u medijima objavljivao intervjuje s njim. Surađivali smo na dva kanala. Zalagao sam se za "istinsku hlebinsku školu" kako bi on to znao nazivati. Radilo se o tome da sam pod svaku cijenu htio upoznati građanstvo o njegovoj ulozi oko naivnih slikara i što je on zapravo predstavljao u tzv. hlebinskoj školi. Prisutni su bili falsifikati geneze nastanka hlebinske škole koje je trebalo demistificirati.

S druge strane, u Hlebinama se trebala graditi galerija seljaka slikara. Najveći protivnik izgradnje bio je Ivan Generalić, jer je htio da to bude NJEGOVA galerija. Širio je glasine da će u galeriji biti izloženi radovi Krste Hegedušića, dok ovaj o tome nije ni sanjao. Na prvi sastanak u vezi izgradnje galerije pozvao me Krsto Hegedušić. Sastanak se održao u prostorijama predsjednika općine Stjepana Kapuste, a osim njega bili su nazočni Pavle Gaži, Krsto Hegedušić i moja malenkost.

Mali doprinos gradnji trebala su biti sredstva ostvarena prodajom slika prikupljenih od naivaca iz čitave Jugoslavije. Sakupilo se dvadesetak radova, najviše slikara iz Vojvodine. Organizator je bilo Narodno sveučilište Virje. Nažalost, kad sam iz škole Virje otišao u Đur-

đevac, na mjesto direktora Narodnog sveučilišta, mojim nemarom akcija je propala, a slike su završile u fundusu Osnovne škole. Svi moji angažmani bili su usko vezani uz suradnju s Ivanom Lackovićem o kojem sam vrlo često pisao u lokalnom tisku. Bilo mu je jako stalo da se o njemu dobro piše, a one i najbenignije kritike dosta je teško podnosio. Zapravo se strašno bojao kritičara i uvijek je strepio da netko o njemu ne napiše nešto loše. Bio je veliki humanista, volio je ljude i svatko mu se u nevolji mogao obratiti i nikoga ne bi odbio. Svoje radove dijelio je "kapom i šakom", što mu se zapravo osvetilo, jer je na taj način devalvirao svoje radove. Nije bio srebroljubac, što svjedoče i brojne donacije, a pogotovo ona đurđevačkoj Galeriji Stari grad, koja je neprocjenjive vrijednosti. Mnogo je čitao i bio je sigurno najobrazovaniji slikar među naivcima, zahvaljujući samoobrazovanju. Uz sve vrline, bio je i veliki radoholičar, može se reći čak i pretjeran u tom pogledu. Uvijek je živio u nekom grču i trci s vremenom. Uvijek bi morao napraviti neku sliku, koju je nekome obećao i tako je to išlo u nedogled. Mislim da je taj pretjerani angažman i bio uzrokom njegovog preranog odlaska.

Posljednjih godina se i politički angažirao, što je mene udaljilo od njega, ali i rastužilo. Govorio sam mu da njegov uspjeh u slikarstvu nadilazi domovinske granice i poznat je diljem svijeta, dok je ovaj politički angažman kratkog i zapravo beznačajnog vijeka. U razgovoru znao mi je reći: "Jel ti Martin moreš razmeti da se mali Ivina Lackovićev z Batinski našel v saborskim klupama?". Istina da je prvi iz Batinski ušao u Sabor i možda nitko to više neće idućih sto godina. No to je za njega bio najveći domet i sva slava koju je postigao zahvaljujući slikarstvu u njegovim očima bila je ništa u odnosu na ovu političku afirmaciju. Bio je i ostao u duši zapravo mali batinščarski seljačić. Pored svih pozitivnih strana, treba li mu zamjeriti tu njegovu slabost prema političkom autoritetu ?!

Ponosan sam da se tijekom našeg dugogodišnjeg druženja nismo baš nikada ni u čemu mimoišli ili sukobili. Na posljednjem ispraćaju, na Mirogoju, kazao mi je naš zajednički prijatelj dr. Ivan Golub: "Ivok te je imal jako rad. Navek je o tebi pripovedal." To mi je u neku ruku bilo i najdraže priznanje našeg dugogodišnjeg druženja.